

УДК 811.161.2'373

DOI 10.24919/2411-4758.2017.110215

Микола ЛЕСЮК,

*доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янських мов, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника» (Україна, Івано-Франківськ), mykolalesiuk@gmail.com
orcid. org/ 0000-0001-5488-6626*

ГОВІРКОВІ ЕЛЕМЕНТИ В ТВОРАХ Я. ТКАЧІВСЬКОГО ЯК ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ МОВНОГО КОЛОРИТУ МІСЦЕВОСТІ

У статті йдеться про використання місцевої говірки в художніх творах українського письменника Ярослава Ткачівського, наводяться численні приклади діалектизмів різних частин мови, які використовуються в мовних партіях персонажів.

Є кілька причин і настанов використання діалектизмів у художніх творах письменників, але основна й найбільш поширена з них – це бажання відтворити мовний колорит певної місцевості. У Я. Ткачівського місцева говірка переважно використовується тільки в діалогах дійових осіб, сама ж мова автора репрезентує вишуканий варіант української літературної мови.

Ключові слова: *діалектизми; місцева говірка; аутентичне відтворення реальності; мовний колорит місцевості; літературна мова.*

Лит. 8.

Николай ЛЕСЮК,

доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедры славянских языков, ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника» (Украина, Ивано-Франковск), mykolalesiuk@gmail.com

ЭЛЕМЕНТЫ ГОВОРА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ Я. ТКАЧІВСЬКОГО КАК СРЕДСТВО ВОССОЗДАНИЯ ЯЗЫКОВОГО КОЛОРИТА МЕСТНОСТИ

В статье идет речь об использовании местного говора в художественных произведениях украинского писателя Ярослава Ткачівського, приводятся многие примеры диалектизмов разных частей речи, которые используются в языковых партиях персонажей.

Есть несколько причин и наставлений использования диалектизмов в художественных произведениях писателей, но основная и наиболее распро-

страненная из них – это желание воссоздать языковой колорит определенной местности. В Я. Ткачивского местный говор преимущественно используется только в диалогах действующих лиц, сам же язык автора представляет собой изысканный вариант украинского литературного языка.

Ключевые слова: *діалектизми; місний говор; аутентическе воссозда-
ние реальности; языковой колорит местности; литературный язык.*

Лит. 8.

Постановка проблеми. Використання елементів місцевих говірок у художніх творах українських письменників з метою увиразнення тексту.

Аналіз досліджень. Відомо, що народні говори – це складова української національної мови, джерело, з якого українська літературна мова черпає нові соки, поповнює свій словниковий арсенал. Тому питання використання місцевих говірок у художніх творах було предметом зацікавлень багатьох учених, літературних критиків чи й звичайних читачів. Тут можна назвати численні праці Івана Ковалика, Івана Матвіяса, сучасних мовознавців Павла Гриценка, Василя Грещука, Катерини Глуховцевої, Ганни Мартинової, Віктора Мойсієнка та ін. Чимало праць на цю тему є в автора цієї статті (М. Лесюка).

Мета статті. Показати доцільність використання елементів (слів, словосполучень, речень, уривків текстів тощо) місцевих говірок, які сприяють відтворенню реалістичних картин, художніх образів, характеристик персонажів, увиразнюють художній текст, роблять його природним і правдоподібним.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначено, проблема використання місцевих діалектних чи говіркових елементів у художніх творах віддавна цікавила мовознавців-діалектологів і не тільки. Чимало таких дискусій відбувалося, наприклад, навколо творів видатного українського новеліста Василя Стефаника. Письменник і сам переживав, що видно з його різних висловлювань, чи буде він зрозумілий для східноукраїнського читача. Такі сумніви-питання його переслідували постійно, але, можна думати, що заспокоїв його Великий Іван Франко, з яким він також заговорив на цю тему. Ось як згадував про це сам письменник: «...А я часто не міг спати від сумнівів, чи варто списувати те, що роблять, думають і говорять мої близькі сусіди, чесні, бідні і нещасливі люди на нашій порепаній, мов їх руки, землі. І в не одну безсонну ніч думав я про Франка, який може писати, про що хоче, – легко, ясно, просто, так само, як говорить» [7, 26–27].

Як пише Михайло Рудницький, І. Франко відповідав йому так: «Я боюся, що коли ви сядете за вивчення інтелігентської літератур-

ної мови, вас зовсім зіб'є з пантелику дуже різна мова в різних наших письменників. На простий розум здавалось би, що вам найлегше було б звернутися до Марка Вовчка, Панаса Мирного, Стороженка, щоб ваші мужики заговорили і по-своєму, і по-літературному. Але в устах галицьких селян така мова буде не жива, не природна... Ви не потребуєте ламати собі голови різними філологічними питаннями, бо можете писати, як чуєте дококола себе... Люди, яких ви змальовуєте, мають свій стиль – вони мають свої поетичні образи, які вам не треба видумувати. А чи ваші твори будуть жити 100 років, чи тисячу, – ви цим не дуже журіться, хай над цим сушать собі голову професори літератури. Коли ж і вони не знайдуть на це відповіді, то я запевняю вас, що ваші оповідання бодай будуть матеріалом для філологів, які будуть досліджувати галицькі діалекти. А історія розвитку літературної мови – наука міцніша, ніж історія літератури, яка залежить від різних систем і теорій» [7, 27].

Письменник послухав порад Франка, тому використовував у своїх творах мову сільського оточення. Він черпав ці лаконічні, але місткі вислови від людей, серед яких зростав і жив.

Тут можна було б наводити цитати й інших українських письменників, учених щодо використання в художніх текстах діалектного матеріалу, але всі вони підтримують доцільність такого використання.

Відомо, як дбайливо ставився до народного слова і як гаряче підтримував письменників, які вводили в художні тексти говіркові елементи, професор Іван Ковалик. Він вважав, що письменник таким чином збагачує національну літературну мову. Саме він був ініціатором створення словників мови письменників, зокрема, мови Василя Стефаника та Івана Франка. На жаль, поки що його багатолітні намагання укласти такі словники досі не здійснені.

Багато уваги діалектному слову в художньому тексті приділяють Василь та Валентина Грещуки, які видали навіть спеціальну монографію про місце і роль південно-західних діалектів в українській художній мові [2], працюють над укладанням словника гуцулізмів у художньому тексті.

За нашими спостереженнями [4], письменники використовують місцевий матеріал з різною метою, з різними настановами і з різних причин. Перший випадок – це коли автор пише свій твір рідною говіркою, часто навіть не знаючи літературного варіанта мови (наприклад, Петро Шекерик-Доників, «Дідо Иванчік», Онуфрій Манчук, «Новелі»); другий випадок – спеціальне відтворення місцевого говору з метою його реанімації, реконксти в писемному вигляді (наприклад,

Василь Шкурган, «Ади жию» та інші його твори); третій випадок – спеціальна стилістична настанова автора, стилізація під народну мову певного регіону (наприклад, митрополит Андрей Шептицький, лист «До моїх любих гуцулів»); четвертий – бажання відтворити мовний колорит персонажів (авторів таких в українській літературі багато) і останній, п'ятий випадок використання діалектизмів – це спонтанне, часто неусвідомлене вкраплення в свою розповідь (навіть у мову автора) місцевого слова чи словосполучення.

Деякі надто ревни охоронці чистоти української літературної мови виступають проти використання говіркових елементів у художніх чи публіцистичних творах, особливо якщо йдеться про використання так званих «галицизмів», тобто елементів із західних українських говорів, навіть таких що вживалися в західноукраїнському літературному варіанті української мови. Однак у часи „радянсько-українського“ мовознавства навіть думки не допускали про якийсь «західний» варіант української літературної мови, усіх тих, хто висував версію про існування двох літературних мов чи їхніх варіантів, називали «буржуазними націоналістами», а мову, яка функціонувала на захід від Збруча, вважали діалектною, другорядною, слова і вирази, які вживалися в цій мові, називали галицизмами, діалектизмами, провінціалізмами і под. Таке зверхнє ставлення до галицької мови підтримувалося «зверху», що видно, наприклад, із статті І. Білодіда «Могутня зброя в боротьбі за розвиток мовознавства» [1].

Шкода, що й тепер інколи можна зустріти таке ставлення до народної мови чи її окремих елементів. Дещо здивувала, наприклад, рецензія журналістки із Косова Аліси Мудрицької на твори письменниці Оксани Кузів, яка нещодавно влилася в ряди письменників Прикарпаття. Ось деякі уривки з цієї рецензії: «Вона ... свідомо вкладає у вуста багатьох своїх героїв діалект, поширений на Прикарпатті. Навіть її рідний син цього не розуміє і робить матері зауваження». Може, не варто було їй зачіпати цю тему, бо на Прикарпатті функціонують аж п'ять відомих українських говорів, тож не відомо, який саме цензорка має на увазі. Далі вона пише, що син робить матері зауваження за слово (займенник) *ню* (*Подивився на ню*), що, мовляв, в українській мові є слово *ню*, але воно означає 'оголена натура'. Гірко, що син письменниці знає іншомовне слово *ню*, але не знає розповсюджене в Галичині історичної форми знахідного відмінка займенника *вона*. Але не це головне. Дивує інша цитата авторки рецензії. Ось що вона пише: „Це вражає. Український філолог, випускниця Львівського національного університету, коректор у газеті – це майже діагноз. Така людина

мала б виправляти текст «на автопілоті». До того ж письменниця не може не розуміти, що, вкладаючи у вуста героїв галицьку говірку (!), позбавляє себе багатьох читачів, звужує географічне коло поширення своїх творів» [5, 5]. Отакої... Стефаніка, який писав майже суцільно покутським діалектом, у зросійщеному Харкові розуміли, а О. Кузів, яка подекуди для увиразнення тексту вкладає поодинокі загальновідомі галицькі слівця (*фіра, ніц, мус, лахи, подивився на ню, жінка йому вмерла* тощо, а деякі й неправильно вжиті) не зрозуміють? Правда далі авторка рецензії сама себе й спростувала, написавши, що вистава за повістю О. Кузів «Адамцю» мала чималий успіх в Очакові Миколаївської області. Отже, в Очакові О. Кузів зрозуміли, це, видно, тільки в Косові на Гуцульщині її погано сприймають і розуміють.

Найпоширенішим із п'ятьох зазначених випадків уживання діалектного матеріалу є четвертий, і якраз у цій статті спробуємо проаналізувати мову, вкладену в уста персонажів у творах відомого українського письменника Ярослав Ткачівського.

Я. Ткачівський – поет, пісняр, прозаїк, публіцист, уродженець Галицького району, глибокий знавець української літературної мови, якою володіє бездоганно, що яскраво демонструє не тільки в своїх власних поезіях, піснях, прозових творах, але й у вишуканому, професійному, бездоганному редагуванні всеукраїнського літературного журналу «Перевал», головним редактором якого він уже є кілька років.

Однак він змалку добре засвоїв і надністрянський (опільський) говір, і рідну говірку свого села Вікторів, що дає йому можливість влучно вкраплювати елементи цієї говірки в описи різноманітних картин у своїх художніх полотнах, вклати їх в уста своїх літературних героїв. Мова персонажів його творів соковита, барвиста, колоритна, дотепна. Він не боїться, що звучиться географія поширення його творів, що зменшиться число читачів. Якщо книжка цікава, її читатимуть, незважаючи на якісь екзотичні лексеми чи їхні форми. До речі, автор передбачливо пояснює окремі слова, які, на його думку, можуть бути незрозумілими для читача з якогось іншого регіону України. Письменник не мусить зважати на поодиноких читачів, для яких екзотичним і незрозумілим могло виявитися якесь слово. Автор художнього твору мусить зважати на дотримання сюжетних ліній, на реалістичне й правдоподібне відтворення картин, образів, підбір відповідних художніх засобів і, звичайно, на належне й правильне мовне оформлення твору. А використання діалектних елементів, як про це вже йшлося, якраз сприятиме автентичному й адекватному відтворенню реальної дійсності і мовного колориту описуваної місцевості.

Я. Ткачівський, змальовуючи бойківське село, дуже сміливо й широко використовує місцеві слова і вирази. Його мовне чуття не підводить його, підказує, де і яку лексему використати, щоб вона була доцільною, щоб сприяла відтворенню певного художнього образу.

Для ілюстрації умілого використання письменником певних діалектизмів чи регіоналізмів ми вирішили проаналізувати його найновіший роман «Навія», що вийшов в Івано-Франківську в 2017 році. Письменник використовує діалектну лексику різних лексико-граматичних розрядів. Це іменники, дієслова, прислівники, прикметники, вигуки, говіркві (насправді історичні) форми займенників тощо.

Як було зазначено, автор у виносках дає пояснення багатьом говірковим словам, але далеко не всім, які є звичними в бойківському говорі, а можуть бути незрозумілими для східноукраїнського читача. Тому оглянемо якраз ті, що залишилися без пояснень автора. Це іменники: *балухи* 'очі', *вишкребальні* 'приміщення, де роблять аборти', *гоні* 'повія', *гузиці* 'задня м'яка частина тіла', *гелево* 'черевко, живіт', *дітиска* 'діти', *кавалір* 'молодий хлопець, залицяльник', *клецок* 'важкий шмат чогось; переносно – вгодована дитина', *ковбан* 'кругляк, колода', *ксьондз* (полонізм) 'священик', *мерза* (лайл.) 'паскуда', *огір* 'кінь-самець', *писок* 'рот', *трафунок* 'випадок', *пльоткарка* 'пліткарка', *хлоп* 'чоловік' та багато інших. Наведемо деякі приклади у контексті (Приклади наводимо за виданням: [8] Далі у круглих дужках, а після одиничних слів без дужок зазначаємо сторінку книжки): *Надокучлива думка, котру щодуху гнала обласкана жінка, таки наздогнала захекану Ганю: «Добре на мене люди кажуть, що я не Гані, а гоні, бо-м замолоду скурвилася...»* [8, 35]. Для позначення гулящої жінки письменники вживають чимало різних синонімів. Наприклад, в Онуфрія Манчука, новели якого написані гуцульським діалектом, можна побачити такі назви жінки легкої поведінки: *обгойда пуста, вйгра пуста, гайда пуста, бешиість* (безчесна), *лецтовішише, пометенє лецте*, а між ними й іменник *гониця* [3], що має спільний корінь із *гоні*, засвідченим у Ткачівського. Отже, *гониця, гоні* – та, що гонить, ганяє, бігає за чоловіками. Ще приклади: *Другі мовили, що «най ліпше до храму святого не йде, бо лиш коли в'на з'явитсі в церкві, хлопи не ксьондза чуют і не на образи дивлітсі, а на Ганнину гузицю та цицьки... Фе, мерза остатна, гоні льицта»* (107).

У романі «Навія» є чимало бойківських дієслів: *відцабанити* 'різко висловити щось', *запіяли* 'заспівали (про півнів)', *киринити* 'бруднити, забруднювати', *оббамбурити* 'побити когось сильно', *рихтувати* 'готувати', *роздрухати* 'розбудити від сну', *тевкнула* 'різко

кинула', *фівкнув* 'свиснув', *шньипати* 'ходити, тинятися', *щеповзнути* 'сповзти, зіслизнути' та інші, наприклад: *І Ганну мовби хтось підмінив – вона тевкнула малим так, що аж той, сонний, спершу голосно розпхивькався, а за мить уже голосно зайшовся плачем* (105); *Якби він [Назар] знав, який іспит йому доля рихтує, парубкові було б явно не до сміху* (47); *– Забери, Ганю, малого, бо дитина тут дуже близько коло мене шньипає, – оберігав онука від нещастя, – бо дошка може щеповзнути або звібрувати...* (89).

Наведемо кілька колоритних прикметників: *моцenna* 'дуже сильна', *кьивана* 'нецнотлива, яка вже мала справу з чоловіком', *лицьта* (германізм) 'остання', *ружний* (полонізм) 'різний', *телевата* 'черевата, вагітна' тощо: *Гречно вам дькую за щедре чістуваньи й особливо за тоту кропку перваку, котрий ви, пане-вуйку, моценнов заразов охрестили* (15); *Щоправда, незайманих він не ображав. А всіх інших, як дехто з його ровесників називав «кьиваних» дівчат і молодиць патрав так, що аж з отих вертихвісток і нічних «пташок» пір'я летіло* (41).

Автор романів часто використовує в діалогах традиційні галицькі прислівники: *тогди* (– *О, та ви дуже добре знаєте того Назара, що грав у виставах по стодолах і поза стодолами наших дівок і препорьдних молодиць у різних позах... Та як кого? Кого тільки він не грав. А найбільше й найдовше Дмитрунькову Гандзуню, одного разу я їх застала на горьичому... Тогди в'ни двоє на пару садову траву нещасному господареві так стоптали, ніби з тиждень команда голосраких лобурів у копанку грала, а наша Гандзі в них на брамці стояла – 73), онди, ззагорічу (– *О, та ця сокира сама всьо, що треба, тне. Ззогорічу я й стільчик нев порубав – 147), полонізми нігди, допіру, лексему, яка вживається в багатьох європейських мовах, файно* (звичайно, і прикметник *файний*). В українській мові чомусь і досі слова *файний, файно* існують із ярликом *діал.*, хоча широко вживаються в мовленні не тільки галичан, але й багатьох мешканців (і письменників) Східної України.*

Я. Ткачівський часто використовує віддієслівний вигук *ади!* або навіть *ади-ди-ди!*, що означає 'дивися', вигуки *йой, йой-йой-йой, фе, фе-е-е, де-де-е, аво* ('дивися'), *агій (агій на тебе!), тьфу*; частки *ану (Ану, баби, всі стуліт писок і слухайте сюда – 108), най, ая* тощо.

Тут, звичайно, не перелічимо всі діалектні лексеми, які використані в романі «Навія». Але оглянемо коротко фонетичні незбіги з нормами сучасної літературної мови.

Одна з найвиразніших фонетичних рис, яка характеризує не тільки говори, що функціонують на Прикарпатті, але й західнополіський (що

яскраво продемонстровано в художніх творах поліського письменника Володимира Лиса) – це вимова на місці літературного /a/ голосного /e/ з наближенням до /и/ (або навпаки, хто як вимовляє). Насправді в цих випадках у праїндоевропейській мові був довгий голосний /ē/ (або /jē/), який чомусь у старослов'янських пам'ятках зафіксований як /a/, звідки перейшов (через церковнослов'янську) у давньоукраїнську, потім у російську та білоруську мови. Однак у західнослов'янських він переважно зберігся як /e/, порівняймо: праїнде. *krikēti, ст-сл. кричати, укр. літ. *кричати*, рос. *кричатъ*, але польське *krzyzczeć*, чеське *křičeti*, західноукраїнське *крич'є^ити*; праїнде. *legēti, ст-сл. леєжати, укр. літ. *лежати*, рос. *лежатъ*, пол. *leżeć*, чес. *ležeti*, західноукраїнське *ле^иж'є^ити*; праїнде. *sadjēti, ст-сл. саждати, укр. літ. *саджати* (когось кудись), пол. *sadzić*, чес. *sazeti*, західноукраїнське *садж'є^ити* і под. Подивимося на приклади з роману: *Дай вам Боже, газдуно, здоровлі за тото пекуче й смердьиче сатаньиче зіллі...* (15); *...ту, котра силоміць витягла на себе сусіда чи кума – такій «льирві» зав'язували сорочку на голові й оголену прив'язували в людних місцях до стовпа...* (45).

Подібно рефлексувалося й праслов'янське носове /e/. В українській літературній мові на його місці уживається голосний /a/, однак західноукраїнських говорах тут пройшла лише деназалізація носового /e/, пор.: прсл. *dękovati, укр. літ. *дякувати*, у чес. *děkovati*, але в словацькій, правда, як і в українській – *d'akovat'*, у західних українських говорах *д'є^икувати*; прсл.*pęť, укр. літ. *п'ять*, чес. *pět*, болг. *пет*, західноукраїнське пйє^ит'. Я. Ткачівський передає колишне /e/ через /и/, але з обов'язковим пом'якшенням попереднього приголосного. Таких прикладів у нього багато: *тьижко, порьидок, дькую, взьив* тощо. У ненаголошеній позиції в українській літературній мові виступає, як і в наголошеному складі, /a/, але в західних говорах – це /i/, наприклад: *затіглісі, грідки* 'грядки', *щісливий, тіженько* і под. У контексті: – *Ти мені, хлопче, так тіженько ни дькуй, бо нам з тобов по-сусідськи ще жити й жити* (15).

Можна навести й ще деякі фонетичні риси, відображені в творах Я. Ткачівського. Яскраво продемонстрований у нього процес лабіалізації /a/ перед наступним /ʝ/ (графічно – літера **в**) у дієсловах минулого часу чоловічого роду або в інших ситуаціях. Під впливом наступного /ʝ/ голосний /a/ огублюється і переходить в /o/: *казов, їхов, тримов, вклепов, провда, зіпровди* та інші. Однак цю рису, на нашу думку, письменник, який народився біля Галича, переніс із наддністрянського (опільського) говору, бо на Бойківщині, а описує він бойківське село, ця риса не харак-

терна (у Словнику М. Онишкевича, принаймні, таких фактів не виявлено [див. 6], а якщо й трапляється, то не повсюдно. Є ще одна риса, запозичена з опільського говору, – це приставний /j/ перед голосним /и/ (*йьикавий, йьинчий*). На Бойківщині – *инчий* [див. 6, 325]. Ось приклад із тексту: – *Фе-е-е, та встидов би-с сі таке казати. А що, дівка має бути худа, як терлиці? В нашій селі одна висхла чахма вже є... Ну, таж Оринка Прищава, а хто йьинчий...* (114).

Перелічимо ще деякі фонетичні аномалії відносно літературної мови:

- послідовне передавання ненаголошеного /е/ через /и/: *али, хочиши, скачиши, в мени, добри* тощо;

- стверділий /с/ – *якес*;

- стверділий дрижачий /р/ – *віру* ‘вірю’ (1 ос. одн.), *вратували*;

- стверділий /л/ у слові *кашлати* (характерно й іншим говорам);

- наявність вставного /j/ з метою прикриття наступного голосного – *радийо*;

- /и/ на місці нормативного /е/ в іменниках колишньої відміни на *ї*-основ у відмінкових формах: *очий, в грудих, людим* (людям);

- /е/ на місці історичного /е/ на противагу неправильному літературному /’о/: *тета, сема* (година), *цему* (літ. форми *тьотя, сьома, цьому*);

- заміна шиплячого /ч/ на свистячий /ц/ у частці *чи*, що характерно різним говорам: – *А ци ти, небого ми ни скажиши отакево... Бо мені тото є цікаво. Чула-с, я ті сі питаю, ци ньи: молодьита крадки слюб у церкві взяли, га?..* (201);

Наведемо ще деякі морфологічні риси, характерні західноукраїнським говорам, що знайшли застосування в текстах Я. Ткачівського:

- закінчення *-ов, ев* /оў/, /еў/ в іменниках, прикметниках, займенниках в орудному відмінку однини: *моценнов заразов 15, чужов стодолов 37, з вашов гонев 50, вашов женячков, перемаханов гонев 50, зо мнов 61, отов сокиров* і под. Сюди ж можна віднести й інші говіркові форми орудного відмінка: *вісільом* (весіллям) 205, *серцьома* 87 тощо;

- різноманітні зміни займенників та їхніх форм: *в’ни* (вони), *в’на, йго* (його), *ми, мні* в давальн. відмінку – *даєш ми* (мені), *прошу ті* (тебе), *ї* (їй) у давальн. відмінку, редуplikовані форми – *тото, цисе* і под;

- стверділе /т/ в третій особі однини і множини та в наказовому способі: *віщуют, знают, жшют, пошкодит, сі не женит, цікавит, кажут, стуліт*;

- зворотний займенник у знахідному відмінку *се* (сучасний постфікс *-ся*) має поширену форму *сі*, причому може вживатися окремо від

дієслова і в препозиції: *він сі не женит, щепилистисі, будемо сі бити, кленусі, снитсі, що сі стало* і под.

- усічені форми власних імен, як і на Гуцульщині та на Покутті: *Васи, Дми* 15;

- широке вживання колишніх перфектних форм із залишковими елементами дієслова бути (*jesti) в теперішньому часі, які можуть «приставати» до будь-якого слова в реченні: *бо-с ми дуже поміг* 15, *прийшла-м* 59, *то би-с перехотів* 61, *поговорили-смо, прителепавсі-м* 103, *але-м чув* 147, *чи-с чула* 78, *чи-с осліп* тощо.

Жоден письменник, напевно, не міг би обійтися без прислів'їв, приказок, загальноприйнятих і «власноруч» створених фразеологізмів, без використання елементів фольклору – коломийок, жартів, анекдотів тощо. Пересипані різними пареміями й твори Я.Ткачівського. Наведемо для прикладу деякі з них, не ставлячи перед собою мету класифікувати їх за змістом чи формою. Деякі з них подані в літературній формі.

Приклади прислів'їв: *Дурне спит – дурному сі дурне снит* (40), *Не роби з нікого посміховиська, бо сам ним станеш; не заведи в облуду й у гріх довірливу дівчину, бо з твоїми дітьми таке саме буде; оминай жида-корчмаря, бо маєток проп'єш; давай на Боже – і тобі Господь сторицею віддасть; знай, що сирітські сльози на землю не крапають; не кради збіжжя із сусідської стодоли й не сій сім'я в чуже лоно навіть привабливої жагучої жінки, що не вінчана з тобою, – бійся кари Господньої... Коли лукавий відбирає розум, то скажена кров у жилах грає* (усі на с. 43); *Йой та що то за кума, що під кумом не була* (45); *Сліпе, криве, горbate – лиш би запхати* (45); *Свою долю й конем не об'їдеш* (49); *За дурнов головов нема ногам спокою* (60); *Вовка ноги годують* (60); *Хто з неклепаною косою йде на косовицю?* (64); *Біда сама не ходить – біда біду водить* (89); *Аби наші пупці завжди були вкупці* (135); *Ні див'їк, ні штири* (170); *В старого голова, як решето: багато було, та висіялося* (180); *Молодий може вмерти, старий – мусит* (181); *Що нині втече, того завтра вже не зловиш* (188); *Одне до лісу, друге до біса* (196); *Як циган сонцем крутиш* (115).

Ще можна навести дещо жартівливий прокльон: *Чірьк би їй на язичку зробивсі* (63), деякі фразеологізми: *лизнути гріховного меду* (42) – згрішити; *крутити харамана* (113) – дурити, обманювати; *за ніс водити* (115) – те саме.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Уважаємо цілком виправданим використання в художньому творі місцевих слів та виразів. Роман Ярослава Ткачівського «Навія» сприймається легко,

природно. Було б дивно, якби якась Оринка Прищавя розмовляла, розносила плитку по селу вишуканою літературною мовою. Рідкісні ж, діалектні слова автор, як було зазначено, пояснював у виносках, щоправда, можливо, й не всі, які варто було б пояснити. Однак відзначимо, що, хоча автор роману добре обізнаний з говіркою, яку вкладає в уста персонажів, місцями він подає не цілком правильні, може, й штучні вислови. Наприклад, під впливом літературної мови пише *усілької* замість *уської*, *життѣ* замість *житѣ* (треба з одним /т'/), *п'їдесік* зам. *п'їдисьить*, *перепрошію*, *придивльїсі* зам. *перепрошьію*, *придивльїйсї*, у вислові *зньити пробу*, очевидно, було б правильніше вжити слово *здоймити* (пробу). Але цілком можливо, що це не авторські помилки, а саме так і вимовляють люди, від яких записував розповіді автор.

Вважаємо, що художні тексти, в яких використовується місцевий мовний матеріал, потрібно досліджувати, аналізувати; вони дають добру поживу для роздумів та узагальнень щодо історії нашої мови, її розвитку, оскільки багато відхилень від норм сучасної літературної мови якраз і мають історичне обґрунтування. Разом з тим цей діалектний матеріал свідчить про невичерпні і значною мірою невикористані ресурси нашої мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білодід І.К. Могутня зброя в боротьбі за розвиток мовознавства / І.К. Білодід // Більшовик України. – 1952. – № 6.
2. Ґрещук В., Ґрещук В. Південно-західні діалекти в українській художній мові / Василь Ґрещук, Валентина Ґрещук // Івано-Франківськ, 2010 – 310 с.
3. Лесюк М. Мовні засоби характеристики людини в новелах Онуфрія Манчука / Микола Лесюк // Рідне слово в етнокультурному вимірі. Збірник наукових праць. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – С. 364–372.
4. Лесюк М. Функціональне навантаження місцевих говірок у мовленнєвому дискурсі індивіда / Микола Лесюк // Рідне слово в етнокультурному вимірі. Збірник наукових праць. Дрогобич, 2015. – С.139–150.
5. Мудрицька А. Нічого в житті не буває просто так / Аліса Мудрицька // Галичина (обласна газета Івано-Франківщини) – 8 серпня 2017 року.
6. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. У 2-х частинах / М.Й. Онишкевич – К.: Наукова думка, 1984.
7. Рудницький М. Письменники зблизка (спогади) / Михайло Рудницький // – Львів, 1958. – 172 с.
8. Ткачівський Я. Жертовний вогонь. Романи. Навія / Ярослав Ткачівський // Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. – 400 с.

REFERENCES

1. Bilodid, I.K. (1952) Mohutnia zbroja v borotbi za rozvytok movoznawstva [Mighty weapon in the struggle for the development of linguistics]. *Bilshovyk Ukrainy – Bilshovyk of Ukrainy*, 6. [in Ukrainian]
2. Greshchuk, V. & Greshchuk, V. (2010) *Pivdenno-zakhidni dialekty v ukrainskij khudozhnij movi [Southwestern dialects in the Ukrainian artistic language]*. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
3. Lesiuk, M. (2013) Movni zasoby kharakterystyky ludyny v novelakh Onufrija Manchuka [Language features of personality in the short stories of Onuphriya Manchuk]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri – Native word in the ethno-cultural dimension*. Drohobych: Posvit. [in Ukrainian]
4. Lesiuk, M. (2015) Funktsionalne navantazhennia mistsevykh hovirok u movlennievomu diskursi indyvida [Functional load of local dialects in the speech discourse of the individual]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri – Native word in the ethno-cultural dimension* Drohobych: Posvit, 2015. [in Ukrainian]
5. Mudrytska, A. (2017) Nichoho v zhytti ne buvaje prosto tak [Nothing in life is just like this]. *Galychyna – Gallician*, 5. [in Ukrainian]
6. Onyshkievych, M.Jo. (1984) *Slovnyk bojkivskykh hovirok [Dictionary of Boiko dialects]*. Kyiv: Naukova dumka, 1984. [in Ukrainian]
7. Rudnytskyj, M. (1958) *Pysmennyky zblyzka (spohady) [The writers are close (memories)]* Lviv. [in Ukrainian]
8. Tkachivskyj, Ja. (2017) *Zhertovnyj vohon. Romany. Navija [Sacrificial fire. Novels Uh]*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редколегії 17.09.2017 р.